

УДК 111.12

Одинець О.А. аспірантка 2 року навчання, ОНП «Філософія»
Науковий керівник: проф. Шабанова Ю.О., д. філос. н., каф. філософії і педагогіки
(Національний технічний університет "Дніпровська політехніка", м. Дніпро, Україна)

ФІЛОСОВСЬКІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ ЗДОРОВ'Я

Антропологічна криза, що складається з гуманітарної та соціальної складових, перш за все проявилась у сфері здоров'я людини. Сучасна медицина, що покликана долати хвороби та покращуючи життя людини, незважаючи на свої безперечні досягнення, є лише симптоматичною, що призводить до формування тривалих хронічних захворювань, зниження загального стану здоров'я націй та народження ослабленого потомства. Руйнування екології, експерименти у сфері генної інженерії, здатні призвести до виродження людства як виду і неможливості природного розвитку особистості. Основа цих кризових явищ, на наш погляд, пов'язана насамперед із відмовою самої людини від відповідальності за своє здоров'я через втрату бачення цілісності та єдності як у собі, так і єдності з планетарною (і надпланетарними) системами. Тому питання здоров'я потребує філософського осмислення сутності наданої проблематики, не обмежуючись суто медичним поглядом. Саме філософія містить можливості осмислити людину як цілісність та відновити розуміння здоров'я як її гармонійний стан. Так, в дослідницькій площині до питання феномену здоров'я звертались В.Г. Єрохін, Т.М.Поплавська, П. Д.Тищенко, М. Б. Туровський, Є.Т.Фадєєв, Т.М.Шушунова, залучаючи антропологічний, гносеологічний, аксіологічний підходи до його осмислення.

В сучасному світі точкою відліку розуміння поняття здоров'я виступає визначення ВООЗ, відповідно якого «здоров'я є станом повного фізичного, душевного та соціального добробуту, а не лише відсутністю хвороб та фізичних дефектів» [1]. Виходячи з цього визначення, здоров'я слід розглядатися як найменш з трьох сторін: з природно-натуралістичної (тіло) точки зору, з огляду психологічного та поведінкового стану людини (душа) і з точки зору взаємодії та адаптації людини в соціальному середовищі. В більшості поглядів філософів минулого, людина осмислюється як триєдність духу (духовності), душі («психе») та тіла, в ієрархії яких дух виступає стрижнем та детермінантою цілісності. Відповідно чого, можна зазначити, що соціальний прояв індивіда в понятті здоров'я ВООЗ обумовлений духовною складовою в триєдності людини. Так поняття здоров'я, як єдиної системи містить внутрішню, вертикальну систему цінностей та смислів та горизонтальні об'єктивації прояву людини, що знаходить реалізацію її духовного завдання у поведінкових реакціях та взаємодії із суспільством. Соціальне життя - це об'єктивований прояв життя духовного. Духовна основа людини формує не лише її духовне здоров'я, а й здоров'я колективу та суспільства. У свою чергу соціальне здоров'я суспільства відображається на духовному здоров'ї індивіда, що в кінцевому підсумку позначається і на його фізичному здоров'ї.

Синтетичне єднання тілесного, душевного і духовного аспектів здоров'я, включаючи і соціальну адаптацію індивіда, з нашого погляду проявляється у способі життя, що є формуючим чинником динамічного стану здоров'я людини. Саме спосіб життя що виходить із ціннісних і смислових орієнтирів, включає соціальну реалізацію, внутрішнє ставлення до себе, а також циклічний вплив на тіло через режим дня, особливості харчування, профілактичні та лікувальні заходи у комплексі і формує стан здоров'я чи нездоров'я людини. Це означає, що усвідомлена зміна способу життя, сформована з оновлених ціннісних і смислових орієнтирів, які призведуть до формування нових ментальних установок та емоційних реакцій, а також нової

реалізації людини в соціумі, що зрештою сприятиме формуванню її фізичного здоров'я.

Питанням здоров'я людини із позиції фізіології тіла, класичні основи якої закладено К. Бернардом, В.М. Бехтеревим, І. М. Сеченовим, І.П. Павловим, оперує сучасна медицина. З погляду континентальної філософії тіло сприймається як буттєве явище, але не предмет. На думку М. Хайдеггера «тіло є своєрідна основа та субстанція, якийсь нижній матеріальний поріг індивідуума» [2, С.31]. М. Мерло-Понті говорячи про тіло, вказує, що «воно вплетене у світову тканину і належить світові речей, які є його елементами та впливають на осмислення тіла як цілісної реальності». [3, С.11]. Тому як тіло – це лише частина прояву людини, а здоров'я - це цілісна система, де не порушена гармонія всіх складових людини, для вирішення питання здоров'я потрібно єднання цих складових. Найближче до цього сьогодні підійшла психосоматика, яка ґрунтується на принципі асоціацій Г. Юма, психоаналізі З. Фрейда, тілесної картографії Ж. Лакана, інтерсуб'єктивності Е. Гусерля, теорії функціональних систем П.Анохіна, соціологічних дослідженнях Дж.Александера, Р.Хамера та багатьох інших. Психосоматика виявила та продовжує виявляти систему взаємозв'язків емоційного стану людини, її поведінкових реакцій з проявами фізичних недугів людини, проте на даний момент не має чіткої єдиної загально визнаної системи причин виникнення тілесних захворювань.

Духовний компонент здоров'я залишається прерогативою філософії, педагогіки, соціології. Він складається з формування смислів життя та ціннісних орієнтирів, усвідомлення людини у більшій системі, для реалізації свого призначення у світі через соціальну адаптацію з точки зору духовних позицій індивідуума. Однією з причин кризи самоідентичності на думку В. Хесле є нездатність людини ідентифікувати себе зі своїм тілом, особливо у разі несподіваних тілесних модифікацій (наприклад, перетворення дівчинки на жінку породжує нові потреби, для задоволення яких необхідна зміна ціннісних орієнтацій) [4, С. 113]. Це означає, що й тілесні страждання, такі як хвороби, є тілесними модифікаціями та кризовими факторами самопізнання людиною себе через тіло. Тоді хворобу можна розглядати не тільки як відсутність здоров'я, але і як один із підсвідомих способів індивідуума пізнавати свій внутрішній стан, для того щоб знаходити шляхи повернення себе в потрібний, збалансований стан душі, який відповідає завданням духу, так як результат повертати себе в стан тілесного здоров'я.

Зняття людиною відповідальності за своє здоров'я, перекладання його на навколишній світ: лікарів, екологію, уряд тощо, пов'язане з відсутністю цілісного підходу до здоров'я та завзятому бажанні лікувати тіло окремо від душі та духу, чому сприяють навіть зусилля медицини. Цікаве трактування хвороби та ставлення до неї захворілої людини наводить в одній зі своїх статей К. Маркс: «Людське тіло від природи смертне. Хвороби тому неминучі. Чому, проте, людина звертається до лікаря лише тоді, коли вона хворіє, а не коли вона здорова? Тому що не лише хвороба, а й самий лікар вже є зло. Постійна лікарська опіка перетворила б життя на зло, а людське тіло – на об'єкт вправ для медичних колегій...Що таке хвороба, як не стиснене у своїй свободі життя? Хіба дух не має більше прав, ніж тіло?» [5].

Таким чином, завдання сучасної науки знайти комплексні міждисциплінарні підходи до вирішення питання хвороби та здоров'я, сконцентрувати увагу не на симптоматичному лікуванні тіла, а на вихованні духовних основ здоров'я, реалізації призначення, психологічних реакціях індивіда, формуванні осмисленого способу життя людини. Сприймати хворобу не як ворога, з яким треба боротися, а як реакцію тіла на втрату гармонії с духом і душею в якості помічника, через якого можна повернутися до справжнього завдання людини в єдиному планетарному організмі.

Перелік посилань

1. Преамбула до Конституції Всесвітньої організації охорони здоров'я. (Архів Всесвітньої організації охорони здоров'я) №. 2, С. 100, введена в дію 7.05.48 р.
2. Heidegger M. Sein und Zeit. 19. Auflage. Niemeyer, Tübingen 2006. 460 s.
3. Merleau-Ponty M. Œil et esprit. Gallimard 2007. 93 p.
4. Höhle V. Kritik der verstehenden Vernunft. München 2018. 503 s.
5. Marx K. Rheinische Zeitung №132, Nachtrag vom 12. Mai 1842.-URL:
https://www.ilcovile.it/V3_p_marx_covid_de.htm